

ปอเป้อร์

มองปรัชญาอย่างไร

ข้าวขัย คุ้มทวีพงษ์

อภิปรัชญา

كارล ปอเปอร์ เป็นนักปรัชญาที่มีแนวความคิดโดดเด่นโดยโคน. และมีวิจารณญาณที่ลึกซึ้งแหลมคม เข้าปฏิเสธวิธีการอนุมานแบบอุปนัย เพราะวิธีนี้ไม่สามารถหาเหตุผลที่ดีมาสนับสนุน ความน่าเชื่อถือของข้อสรุปได้ ยิ่งไปกว่านั้น เขายังกล่าวว่าวิทยาศาสตร์มิได้ใช้การอนุมานแบบอุปนัย

แต่ใช้การอนุมานแบบนิรนัย กล่าวคือ ข้อความสากลได้มาจาก การคาดการณ์ (การเดา) และนำไปทดสอบกรณีเฉพาะ (โดยการนิรนัย) ทำให้มีบางคนจัดให้ปอเปอร์เป็น นักนิรนัยนิยม (DEDUCTIVIST)

ความรู้ทางวิทยาศาสตร์มิได้ก้าวหน้าแบบค่อยๆ สะสมตามความเชื่อถึงเดิมตั้งแต่ยุคของเบคอน (เรียกันว่า ทฤษฎีถังเก็บความรู้) แต่ใช้การ

เดาและการพิสูจน์หักล้างเพื่อให้มีการเดาใหม่ที่ใกล้เคียงความจริงมากขึ้น ปوبเปอร์เรียกทฤษฎีความรู้ของเขาว่า ทฤษฎีไฟฉาย เนื่องจากวิธีการที่เขาเสนอเป็นขั้นตอนนี้ขัดแย้งกับความเชื่อแบบเดิมที่คนยอมรับกันว่ามีเหตุผล ทำให้เขากล่าวว่า “นักอเหตุผลนิยมยุคใหม่” (MODERN IRRATIONALIST)

ปوبเปอร์ปฏิวัติวงการปรัชญาวิทยาศาสตร์ และภูมิปัญญาด้วยงานเขียนชื่อ ตรรกะแห่งการค้นพบทางวิทยาศาสตร์ (THE LOGIC OF SCIENTIFIC DISCOVERY) การเดาและการพิสูจน์หักล้าง : การเจริญของความรู้ทางวิทยาศาสตร์ (CONJECTURE AND REFUTATION : THE GROWTH OF SCIENTIFIC KNOWLEDGE) ความรู้แบบกวาริสัย : มารคิวบิแบบวิวัฒนาการ (OBJECTIVE KNOWLEDGE : AN EVOLUTIONARY APPROACH) นอกจากนี้เขายังมีผลงาน อีกหลายชิ้นทางสังคมศาสตร์ ล่าสุด เมื่อปรัชญามาพบจุดวิกฤต กล่าวคือ นักภูมิปัญญาพนฟันว่า ก่อนจะตอบปัญหาต่าง ๆ ในสาขาได้ เราต้องเข้าใจวิธีการเรียนรู้ของมนุษย์ก่อน ซึ่งปัจจุบันได้กลายเป็นสาขาวิชาจิตวิทยาการเรียนรู้ (COGNITIVE PSYCHOLOGY) และเรียกปรัชญาแนวนี้ว่า NATURALISED EPISTEMOLOGY ปوبเปอร์หันมาเรียนจิตวิทยาและมีผลงานชื่อ ตัวตนและสมองของตัวตน : การอ้างเหตุผลของลักษณะสมอง (THE SELF AND ITS BRAIN: AN ARGUMENT FOR INTERACTIONISM)

ผู้เขียนเป็นคนหนึ่งที่สนใจและประทับใจในแนวความคิดของปوبเปอร์ มิใช่เป็นเพราะผู้

เขียนเห็นด้วยกับเข้า แต่ทว่าเป็นเพราะเมื่อมุ่งตั้ง ๆ ในเหตุผลของเขามิ่งว่าเราจะเห็นด้วยหรือคัดค้าน เรายังจะได้พินิจพิเคราะห์อย่างละเอียดงานชิ้นนี้ ผู้เขียนเก็บความจากบทความที่ปوبเปอร์เขียนชื่อ “ข้าพเจ้ามองปรัชญาอย่างไร” (HOW I SEE PHILOSOPHY) ซึ่งเป็นบทความนำในหนังสือรวมบทความชื่อ นักเดาแมวน้ำแห่งไม้แพรร์ว่า : เมื่อเมธิวิภาช ปรัชญา (THE OWL OF MINERVA : PHILOSOPHERS ON PHILOSOPHY) ผู้เขียนรักษาการแบ่งความเป็นตอน ๆ ตามดัชนีบันพระคิดว่าปوبเปอร์คงมีวัตถุประสงค์บางอย่างในการลำดับความเข่นข้น ส่วนหัวเรื่องของแต่ละตอนผู้เขียนเป็นคนตั้งชื่อนอง

ตอนที่ 1 (จุดเริ่มของงานเขียนชิ้นนี้)

เฟรดคริค ไวสมันได้เขียนบทความชื่อ “ข้าพเจ้ามองปรัชญาอย่างไร” ลงในปรัชญาอังกฤษ ปัจจุบัน ซึ่ง อีช.ดี. เลวิส เป็นบรรณาธิการ ไวสมัน มีทัศนะโดยสรุปว่า

1. นักปรัชญาเป็นมนุษย์พิเศษต่างจากมนุษย์โดยทั่วไป

2. กิจกรรมพิเศษที่เรียกว่า “ปรัชญา” มีฐานะแตกต่างจากวิชาการด้านอื่น ๆ เช่น คณิตศาสตร์ พลิกส์ เป็นต้น

3. วงวิชาการปรัชญาต้องแบกรับภารกิจ ต่อจากปรัชญาในอดีต

ดังนั้นเป็นที่แน่นอนว่า ไวสมันเป็นนักปรัชญาทั้งร่างกายและวิญญาณ เขาเกี่ยวข้องเป็นบุคคลพิเศษในกลุ่มนี้ด้วย!

ตอนที่ 2 (ได้ยังแนวความคิดเรื่องมนุษย์พิเศษ)

มนุษย์ชายหญิงทุกคนเป็นนักปรัชญาแม้จะมีความแตกต่างกันในระดับของความลึกซึ้งในการพิจารณาปัญหา ปอปเปอร์ยอมรับว่ามีกลุ่มคนเฉพาะที่เรียกว่า นักวิชาการปรัชญา (ACADEMIC PHILOSOPHER) แต่คนเหล่านี้มิได้เป็น ผู้นำทางบัญญา หรือผู้นำทางปรัชญา ที่คุณอื่น ๆ ต้องเห็นคล้อยตาม และปอปเปอร์เองได้ตั้งข้อสงสัยต่อนักปรัชญาเหล่านี้ด้วย

ตอนที่ 3 (ข้อแก้ต่างในการดำเนินฐานะของนักปรัชญา)

วิชาชีพปรัชญาเมืองไทยที่ต้องการ “ข้อแก้ต่างในการดำเนินฐานะ” (AN APOLOGIA PRO VITA SUA) เรายาจเทียนฐานะของปรัชญากับโสเครติส ที่ต้องกล่าว “คำแก้ต่าง” (APOLOGY) ต่อชาวเอเธนส์ ปอปเปอร์ขอบเรื่อง “คำแก้ต่าง” ของเพลโตมากที่สุด และเชื่อว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามเรื่องที่เขียนนั้น เป็นความจริงโสเครติสใน “คำแก้ต่าง” เป็นคนถ่อมตัวและไม่มีความหวาดวิตก เขายืนยันอย่างชื้อๆ ถึงการตระหนักในข้อจำกัดของตัวเอง ว่าไม่ใช่ คนฉลาด (ในขณะที่คุณอื่น ๆ คิดว่าตนเองฉลาด) โดยเนื้อแท้แล้ว โสเครติสจึงเป็นนักวิจารณ์โดยเฉพาะต่อศัพท์แสงอันวิจิตรพังรืนหู แต่กระนั้นเขาเกียจังค์เป็นกัลยาณมิตรต่อคุณอื่น ๆ และยังเป็นผลเมืองที่ดี (ของรัฐ) ด้วย “คำแก้ต่าง” จึงมิได้เป็นคำแก้ต่างของโสเครติสเท่านั้น กว่าเป็นคำแก้ต่าง (ในการดำเนินฐานะ) สำหรับปรัชญาด้วย

ตอนที่ 4 (บทวิจารณ์นักปรัชญา)

สิ่งที่นักปรัชญาทำเอาไว้นั้นยังไม่อาจนับว่าดีได้ กระทั้งนักปรัชญาที่ยิ่งใหญ่ลึกซึ้งและมีพรสวรรค์ที่สุดดังเช่นเพลโตก็ตาม (ซึ่งทรงกันข้ามกับโสเครติส) กล่าวคือ เพลโตเชื่อในผู้นำแห่งอาณาจักรปรัชญา เขาต้องการให้นักปรัชญาผู้คงแก่เรียนเป็นผู้ปกครองแบบเด็ดขาด และในหนังสือชื่อ กฎหมาย (The Laws) บทที่ 10 เพลโตให้ตั้งสถาบันขึ้นมาสถาบันหนึ่ง ซึ่งต่อมามีสิ่งนี้กล้ายเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดการก่อตั้งศาลศาสนา (The Inquisition) ในยุคกลาง และให้มีสิ่งที่เทียบได้กับค่ายกักกันไว้เพื่อรักษาวิญญาณ (ที่หลงผิด) ของพวกฝ่ายค้าน อาจกล่าวได้ว่า นับแต่นั้นมาความกระหายอำนาจก็กล้ายเป็นโรคทางอาชีพที่แพร่ระบาดอย่างกว้างขวางในหมู่นักปรัชญา หากเทียบกับโสเครติสเขาก็ต้องการรัฐบุรุษที่คลาด คือ ผู้ที่ตระหนักถึง “ความรู้น้อย” ที่ตน拥มี

เดวิด ชูม ซึ่งมิได้เป็นนักปรัชญาอาชีพ เขายังเป็นคนเปิดเผย ถ่องตน มีเหตุผล ไม่ถูกขังจุงด้วยความประณานาได ๆ ทว่า (โชคร้ายที่) ชูมถูกขังนำตัวยังทฤษฎีความรู้ที่ผิด ทำให้เขาซึ่งใจต่อพลานุภาพแห่งเหตุผลของเขาวง และยอมรับข้อสรุปที่ชัวร์ว่า “เหตุผลเป็นและควรจะเป็นเพียงกาลของความบรารณนา เหตุผลไม่ควรสร้างทำหน้าที่อื่นนอกจากนี้จากการรับใช้และเชื่อฟังความรู้สึก” ปอปเปอร์มีความเห็นว่าการขัดเกลาความประณานาให้ “เชื่อง” ด้วยเหตุผลที่เรามีอยู่อย่างจำกัดนั้น แหลกเป็นความหวังเพียงหนึ่งเดียวของมนุษยชาติ

เรารู้จักให้สปinoza เป็นนักบัญญัต์มากลางหมู่นักปรัชญา เขาเหมือนโสเครติสและเดวิด ศูมที่มีใช้นักปรัชญาอาชีพ สปinozaสอนในสิงค์ที่ตรงกันข้ามกับศูม ซึ่ง(สิงค์ที่ศูมสอนนั้น)ไม่แต่เพียงเป็นความผิดพลาดเท่านั้น ทว่าก็ล่าวในทางศีลธรรมแล้วเรายังยอมรับ(คำสอนนั้นไม่ได้อีกด้วย) สปinoza เป็นพวทนิยตินิยม(DETERMINISM) เขายืนว่ามนุษย์มีเสรีภาพเมื่อมีความเข้าใจที่ชัดเจนแจ่มแจ้งและเพียงพอถึงสาเหตุที่แท้จริงของการกระทำต่าง ๆ สิงค์ที่เป็นความประณานะสันสุดลงเมื่อเรามีความคิดเกี่ยวกับมันอย่างชัดเจนและแจ่มแจ้ง หากความประณานายังไม่สันสุดเราก็ไม่มีอิสระ ฉะนั้นเสรีภาพที่เรามีจึงถูกกำหนดด้วยความประณานาที่ถูกเปลี่ยนให้เป็นส่วนหนึ่งของเหตุผลของเรา

จะเห็นได้ว่า สปinozaเป็นนักเหตุผลนิยมที่เรายอมรับไม่ได้และกระทั้งอาจพิจารณาว่าเป็นอันตรายอีกด้วยในที่นี้จะยกข้อวิจารณ์ไว้ ๒ ข้อคือ

1. ไม่มีนักนิยตินิยมคนใดสามารถให้เหตุผลที่ดีในการประสานลักษณ์นิยตินิยมเข้ากับเสรีภาพของมนุษย์ ความผิดพลาดของสปinozaนี้อาจจัดเป็นแบบฉบับของนักปรัชญาได้ กล่าวคือ แม้จะยอมรับข้อเท็จจริงที่ว่า หลาย ๆ สิงค์ที่เรากระทำการถูกกำหนดและอาจทำนายอย่างถูกต้องได้ แต่กว่ามีเชิงทุกๆ สิงค์ จะเป็นเช่นนั้น

2. ถ้าเรายอมรับว่า “ความประณานาทำให้เราไม่มีอิสระ” เราอาจต้องยอมรับต่อไปอีกว่า เราไม่ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำเมื่อเรามีความคิดที่มีเหตุผลอย่างชัดเจน แจ่มแจ้งและเพียงพอ

เกี่ยวกับแรงจูงใจในการกระทำการ ซึ่งจะเห็นได้ทันทีว่าสิงค์นี้เรามิได้เคยมีเลยแม้จะเป็นเป้าหมายที่สำคัญของเราก็ตาม เราไม่สามารถพูดได้เลยว่า เราบรรลุถึงจุดนั้นแล้ว

ด้านที่เป็นนักปรัชญาอาชีพอย่างแท้จริง เขาย้ายมาแก้ปัญหาการทึ่งเหตุผลของเดวิด ศูม และลักษณ์นิยตินิยมของสปinoza ทว่าไม่เสียดายที่การแก้ปัญหานั้นคู่กับล้มเหลว

ทั้งหมดที่กล่าวมาทำให้ (ปอปเปอร์) สรุปว่า สิงค์นักปรัชญาทำเอาไว้ยังไม่ค่อยดีนัก ฉะนั้นปอปเปอร์จะขอแก้ต่างให้กับปรัชญา

ตอนที่ 5 (วิพากษ์พากปฏิปักษ์ปรัชญา-ANTI-PHILOSOPHICAL)

ปอปเปอร์ปฏิเสธว่าเขาไม่เคยเป็นสมาชิกของ ชุมชนเวียนนา(VIENNA CIRCLE) ซึ่งเป็นปรัชญาลักษณ์บีบีฟิสิกานนิยมเชิงตรรก (LOGICAL POSITIVISM) เขายังกล่าวว่า “ฝ่ายค้านอย่างเป็นทางการ” ชุมชนนี้มีมอริส ชลิก เป็นผู้นำ ความคิดของชลิกได้รับอิทธิพลจากการของวิทเกนสไตน์หรือ TRACTATUS LOGICO-PHILOSOPHICUS ซึ่งไม่แต่เพียงจะเป็นปฏิปักษ์ต่ออภิปรัชญาเท่านั้นกว่าอย่างเป็นปฏิปักษ์ต่อปรัชญาด้วย (และไว้สมันเองก็เห็นด้วยกับวิทเกนสไตน์และชลิก)

มนุษย์มีปัญหาเชิงปรัชญาที่แท้จริงในระดับและความซับซ้อนต่าง ๆ กัน และมิใช่ว่าปัญหาเหล่านี้ล้วนแต่ไม่มีคำตอบ อันที่จริงแล้วปัญหา

ปรัชญาที่เร่งด่วนและตอบได้ยาก ตลอดจนความจำเป็นในการพิเคราะห์วิจารณ์ปัญหาเหล่านี้เป็นข้อแก้ต่างสำหรับนักปรัชญาอาชีพหรือวิชาการปรัชญา แต่สำหรับวิทยาศาสตร์และชุมชนวิทยาศาสตร์แล้ว ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้กลับมีได้มืออยู่จริง

ตอนท้ายของงาน *TRACTATUS* วิทยาศาสตร์ได้เสนอว่าปัญหาปรัชญาที่ปรากฏเป็นปัญหาเทียม (PSEUDO-PROBLEM) ทั้งนี้ เพราะคำที่เราใช้มีได้มีความหมายทุกคำ แนวความคิดนี้อาจได้รับอิทธิพลจากเบอร์ทรันด์ รัสเซลล์ที่เสนอวิธีการแก้ปัญหา ปฏิบัติเชิงตรรกะ ว่าเกิดขึ้นจากประโยชน์เทียม (PSEUDO-PROPOSITION) ซึ่งไม่มีค่าความจริง (คือไม่สามารถจะเป็นจริงหรือเป็นเท็จได้เช่น $7+236 = \text{แมวสีดำ}$) ประโยชน์แบบนี้ไร้ความหมาย วิธีการนี้ได้ถูกยกย่องเป็นเทคนิคทางปรัชญาสมัยใหม่ที่จะตีตราประโยชน์ และปัญหาที่แก้มีต่อกันทั้งหลายว่า เป็น “สิ่งไร้ความหมาย” (MEANINGLESS)

แนวความคิดของวิทยาศาสตร์ยุคหลังเรียกปัญหาเหล่านี้ว่า “ปริศนา” (PUZZLE) ที่เกิดจากปัญหาการใช้ภาษาทางปรัชญาผิด (กล่าวคือไม่มีปัญหาปรัชญาที่แท้จริง) แต่สำหรับปوبเปอร์แล้วถ้าไม่มีปัญหาปรัชญาที่ยากแก่การตอบ และไม่มีหวังที่จะได้คำตอบแล้ว นักปรัชญาที่ไม่มีเหตุผลที่จะเป็นนักปรัชญาอีกต่อไป นั่นก็คือไม่มีข้อแก้ต่างสำหรับการดำเนินฐานะของนักปรัชญา

ตอนที่ 6 (สิ่งที่ปรัชญานี้ได้เป็น-NEGATIVE IDENTIFICATION)

ปوبเปอร์เสนอ “สิ่งที่ข้าพเจ้าเห็นว่าปรัชญา มีได้เป็น” ไว้ดังนี้

- มีได้เป็นการแก้ “ปริศนาทางภาษา” (LINGUISTIC PUZZLE) แม้ว่าบางครั้งจะแก้ปัญหาความเข้าใจผิดนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องแก้ปัญหาในเรื่องภาษาด้วยกีตام
- มีได้เป็นงานทางศิลปะ หรือเป็นหนทางที่คลาดและพิเศษในการบรรยายเกี่ยวกับโลก นักปรัชญาเหมือนกับนักวิทยาศาสตร์ คือต่างก็เป็นผู้สืบค้นหาความจริง ค้นหาคำตอบสำหรับปัญหาที่แท้จริง ดังนั้นประวัติศาสตร์ของปรัชญาจึงเป็นปรัชญา จึงเป็นประวัติศาสตร์ของการแสวงหาความจริง ปوبเปอร์เห็นว่าไม่สามารถเป็นคนคลาดทางปัญญาและผู้สืบค้นหาความจริงในขณะเดียวกันได้ นักปรัชญาจำเป็นต้องกล้าที่จะคลาดและกล้าที่จะปฏิวัติวงความคิด
- ไม่เห็นว่าประวัติศาสตร์อันยาวนานของระบบปรัชญาเป็น ปราสาททางปัญญา (INTELLECTUAL EDIFICE) คือความคิดที่เป็นไปได้ทุกอันถูกนำมาทดสอบและได้ความจริงออกมารูปผลโดยได้
- ไม่ใช่ความพยายามที่จะให้ความกระจ่างทำการวิเคราะห์และอธิบายมโนทัศน์ คำและภาษาที่ใช้สร้างประโยชน์ ใช้คาดการณ์ และสร้างทฤษฎีมโนทัศน์และคำต่าง ๆ ไม่ได้จริงในตัวเอง แต่เป็นสิ่งที่คนใช้บรรยายและลำดับเหตุผล เป้าหมายของเรานี้ไม่ใช่ การวิเคราะห์ความหมาย (ของคำ) แต่เป็นการแสวงหาความจริง (เกี่ยวกับโลก) ซึ่งก็คือ

การมีทฤษฎีที่จริง (TRUE THEORIES)

5. มีได้เป็นหนทางสู่ความฉลาด
6. มีได้เป็น บัญญาบำบัด (INTELLECTUAL THERAPY) ตามความคิดของวิทเกนสไตน์ หรือ การช่วยคนให้พ้นจากความสับสนทางปรัชญา
7. มีได้เป็นการศึกษาเพื่อพูดถึงสิ่งต่าง ๆ อย่างชัดเจนและแจ่มแจ้ง ความแจ่มกระจ่างและ ความชัดเจนไม่มีคุณค่าต่อการหาความรู้ในตัวของ มันเอง แต่ขึ้นอยู่กับบัญญาต่าง ๆ ที่เราศึกษาอยู่
8. มีได้เป็นการพยายามเตรียมรากฐานหรือ กรอบทางความคิดสำหรับการแก้ปัญหาที่อาจจะ เกิดขึ้นทั้งระยะสั้นและระยะยาวในอนาคต (ดังเช่น ที่จอห์น ล็อก พยายามทำ)
9. มีได้เป็นการแสดงออกของ “วิญญาณ แห่งยุคสมัย” (SPIRIT OF THE TIME) หรือเป็นแฟชั่น (ตามความคิดของเยเกล ซึ่งไม่อาจทนทานต่อการ วิจารณ์ได้) ทั้งปรัชญาและวิทยาศาสตร์มีค่านิยม ตามยุคสมัย (แฟชั่น) แต่ผู้แสวงหาความจริงไม่ ควรเป็นคนตามค่านิยมของยุคสมัย แต่เข้ามา ร่วมสังสัยและต่อสู้กับค่านิยมนั้น ๆ

ตอนที่ 7 (ทุกคนมีฉันทางปรัชญา)

มนุษย์ทุกคนเป็นนักปรัชญา แม้จะมิได้ ตระหนักถึงปัญหาปรัชญาต่าง ๆ แต่มนุษย์ทุกคน ต้องยอมรับทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งไว้โดยไม่รู้ตัว หรืออาจเป็นความเชื่อ ที่มาจากการพิเคราะห์ทาง ภูมิปัญญาหรือจากเจ้าตัวที่ประเพณีของกลุ่มของเขานะ โดยขาดการตรวจสอบอย่างพินิจพิเคราะห์ สิ่ง

เหล่านี้ก็คือ ฉันทางปรัชญา (PHILOSOPHICAL PERJUDICES) ข้อแก้ต่างของวิชาชีพปรัชญาคือ การนำทฤษฎีที่มีอิทธิพลแพร่หลายเหล่านี้มา ตรวจสอบอย่างพิเคราะห์วิจารณ์ ทั้งวิทยาศาสตร์ และปรัชญาต่างก็กำเนิดจากจุดเริ่มต้นที่ไม่ค่อยมั่นคงนี้ นั่นก็คือการให้ความกระจ่างและพิเคราะห์ วิจารณ์สามัญสำนึกของมนุษย์ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าสงสัย และกระทั้งอาจเป็นหักห้ามที่มีอันตราย กิจกรรมนี้ ทำให้มนุษย์เข้าใกล้ความจริงและลดทอนอันตราย ที่อาจมีต่อชีวิตให้ลดน้อยลง

ตอนที่ 8 (ตัวอย่างของฉันทางปรัชญาที่ แพร่หลาย)

ปopalเบอร์ขอขยายความต่อจากตอนที่ผ่านมา โดยยกตัวอย่างของฉันทางปรัชญาที่แพร่ หลายมาประกอบไว้ดังนี้

1. การมองหาผู้รับผิดชอบต่อสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโลก เราอาจพบแนวคิดแบบนี้ตั้งแต่งาน ของโธเมอร์เรือยมานถึงความคิดในคริสต์ศาสนาน ใบปัดจุบันมีทฤษฎีตามสามัญสำนึกแบบหยาบ ๆ เช่น ทฤษฎีการอธิบายการก่อการร้ายทางสังคม (CONSPIRACY THEORY OF SOCIETY) เป็นต้น การวิพากษ์ ทฤษฎีแนวนี้ นำเราไปสู่ความเข้าใจเรื่องผลลัพธ์ที่ มีได้คาดหวังจากการกระทำการของมนุษย์ ซึ่งเป็น เรื่องที่ศึกษากันอยู่ในสังคมศาสตร์ แนวคิดเช่นนี้ พบได้แม้กระทั่งในความคิดของนักปรัชญาพิเคราะห์ ที่ยังใหม่ เช่น เบอร์ทรันเดอร์ รัสเซลล์ เมื่อเข้าอธิบาย ปรัชญาการเกิดสังคมว่าเกิดจากความก้าวร้าว

ของมนุษย์ซึ่งเป็นแรงกระตุนทางจิตวิทยาประเพกหนึ่ง ซึ่งแท้ที่จริงแล้วส่วนรวมอาจเกิดขึ้นจากการกลัวความรุนแรงที่มาจากการอื่น หรือการทั้งเกิดจากการที่ต่างฝ่ายต่างมีความกลัวด้วยกันทั้งคู่ก็ได้

2. ความเชื่อที่ว่าความคิดเห็นของคนถูกกำหนดด้วยผลประโยชน์ส่วนตัว ความคิดนี้อาจเสื่อมถอยจากลัทธิของเดวิด ญูม ผลที่ตามมาของความคิดนี้คือ การถกเถียงเรื่องต่าง ๆ อย่างมีความเป็นเหตุผลจะเป็นไปไม่ได้ คำถามสำคัญ ๆ เช่น “เรื่องนี้จริง ๆ และเป็นอย่างไร?” จะกลายเป็น “เขามีผลประโยชน์อะไร?” หรือ “เขามีแรงจูงใจอะไร?” เป็นต้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าเอกภาพของสังคมมนุษย์จะสูญเสียไปด้วยความเชื่อเช่นนี้

3. ความเชื่อที่ว่าการถกเถียงอย่างมีความเป็นเหตุผลจะเป็นไปได้เฉพาะในหมู่คนที่มีความเชื่อพื้นฐานเหมือนกัน ซึ่งก็หมายความว่าการถกเถียงอย่างมีความเป็นเหตุผลหรืออย่างพิเคราะห์วิจารณ์เกี่ยวกับความเชื่อพื้นฐานเหล่านี้จะเป็นไปไม่ได้

คนเป็นจำนวนมากมีความเชื่อ(หรือฉันทคติทางปรัชญา) เหล่านี้ และนักปรัชญาอาชีพจะวิเคราะห์ ความเชื่อเหล่านี้ในสาขาที่เรียกว่า ทฤษฎีความรู้ (ญาณวิทยา)

ตอนที่ 9 (ทฤษฎีความรู้ของปอปเบอร์)

จากล่าวได้ว่าทฤษฎีความรู้เป็น หัวใจ ของปรัชญา ในส่วนนี้ปอปเบอร์เป็น ผู้นิยมสามัญสำนึก (แม้จะไม่เชื่อสามัญสำนึกแห่งหมุดกีตام) กล่าวคือ

เข้าเชื่อว่าสามัญสำนึกเป็นจุดเริ่มต้นที่เป็นไปได้เพียงจุดเดียว (ที่เรามี) เราไม่ควรสร้างความรู้ที่มั่นคงบนสามัญสำนึก (ซึ่งเป็นความเชื่อที่ไม่มั่นคง) แต่เราควรพิเคราะห์วิจารณ์และปรับปรุงสามัญสำนึก (ให้กลายเป็นความรู้) ด้วยเหตุนี้ปอปเบอร์จึงเป็นนักสัจสมัญญาณนิยม (COMMONSENSE REALIST) นอกจากนี้เขายังเชื่อ ความเป็นจริงของสารจึงอาจจัดให้เขาเป็น นักสารนิยม (MATERIALIST) ก็ได้ แต่เขาเป็นสารนิยมในความหมายที่ไม่รวมความถึง

1. การยึดถือว่าสารเป็นสิ่งที่ลดทอนไม่ได้โดยจำเป็น

2. ปฏิเสธความเป็นจริงอื่น ๆ เช่น แรง (ที่เป็นօสสาร) จิต จิตสำนึก และทุกสิ่งที่ไม่ใช่สาร การยอมรับสามัญสำนึก ทำให้ปอปเบอร์รับว่ามี สาร (ตามหนังสือที่เขาเขียนชื่อ ความรู้แบบภารวิสัย (OBJECTIVE KNOWLEDGE) เขาเรียกโลกของสารนี้ว่า โลกที่ 1 และมี จิต (ซึ่งเรียกว่า โลกที่ 2) และ ผลงานจากจิตของมนุษย์ รวมถึงการคาดการณ์ ทฤษฎีและปัญหาต่าง ๆ ทางวิทยาศาสตร์ (ซึ่งเรียกว่า โลกที่ 3) ดังนั้นจึงอาจจัดให้เขาเป็น นักพหุสามัญสำนึกนิยม (COMMONSENSE PLURALIST) ปอปเบอร์พยายามหาสิ่งที่น่าเชื่อมากกว่าสิ่งเหล่านี้ แต่เมื่อพิจารณาจากคำวิจารณ์ที่มีต่อข้อเสนอต่าง ๆ ทำให้เห็นว่าสิ่งที่อ้างว่าน่าเชื่อ กว่าันนั้นยังขาดความสมเหตุสมผล

ปอปเบอร์ได้แบ่งคำวิจารณ์ ลักษณะสัจจนิยม (PLURALISTIC REALISM) ว่า วางแผนการยอมรับ

ทฤษฎีความรู้แบบสามัญสำนึกอย่างขาดการพิเคราะห์วิจารณ์ ทฤษฎีนี้ในด้านหนึ่งยอมให้น้ำหนักแก่ “ความรู้” ว่าเป็น “ความรู้ที่แท้จริง” ปอปเปอร์เห็นว่าการอ้างเหตุผลเช่นนี้เป็นสิ่งไร้สาระ แม้เราจะยอมรับว่า “ความรู้” ในทุกภาษามีนัยที่หมายถึง “ความแน่นอน” แต่แผนการ (ตามสามัญสำนึก) ที่จะสร้างปราสาทแห่งความรู้จากจุดเริ่มต้นที่เห็นว่าแน่นอนที่สุดหรือเป็นพื้นฐานของความรู้ที่จะหาได้ คือความรู้จากการสังเกต (OBSERVATION KNOWLEDGE) นั้น แผนการนี้มีคำวิจารณ์มากมายที่ยังแก้ไม่透

ปัญหานี้นำเราไปสู่ ทัศนะต่อความเป็นจริงแบบสามัญสำนึก (NON-COMMONSENSICAL) 2 ทัศนะที่ขัดแย้งกัน ซึ่งก็คือ

1. **ลัทธิօสารนิยม (IMMATERIALISM)** ลัทธินี้ปฏิเสธความเป็นจริงของสาร ทั้งนี้ เพราะพื้นฐานของความรู้ที่แน่นอนหนึ่งเดียวของเรามี ประสบการณ์จากการรับรู้ (PERCEPTUAL EXPERIENCE) ซึ่งจัดเป็นอสสาร

2. **ลัทธิສสารนิยมและพฤติกรรมนิยม (BEHAVIORIST MATERIALISM)** ลัทธินี้ปฏิเสธการมีอยู่ของจิต ทั้งนี้ เพราะเมื่อเรา สังเกต พฤติกรรมของมนุษย์จริงๆ แล้ว จะเห็นว่าเหมือนพฤติกรรมของสัตว์ทุกอย่าง เว้นแต่เรื่องที่มนุษย์มีพฤติกรรมทางภาษา (LINGUISTIC BEHAVIOR) เท่านั้น

ทั้งสองทฤษฎีนี้มีรากฐานมาจากทฤษฎีความรู้แบบสามัญสำนึกซึ่งไม่สมเหตุสมผล ซึ่งทำให้เกิดข้อวิจารณ์แบบดังเดิมต่อทฤษฎีความ

จริงแบบสามัญสำนึก ซึ่งข้อวิจารณ์นี้ก็ไม่สมเหตุสมผลเช่นกัน ปอปเปอร์เห็นว่าทฤษฎีแรก (ลัทธิที่ 1) ได้หมัดอิทธิพลไปแล้ว แต่ทฤษฎีหลัง (ลัทธิที่ 2) ยังแพร่หลายอยู่และเป็นฐานให้มีการสร้างทฤษฎีทางจริยศาสตร์ที่น่าพryn์พรึงอกมา คือ ทฤษฎีการวางแผนในชีวิต (THEORY OF CONDITIONING) ของวัตสันและสกินเนอร์ ปอปเปอร์ได้ลงแรงวิพากษ์ทฤษฎีแนวโน้มงานสังคมเบิดและศัตรุของสังคมเบิด (THE OPEN SOCIETY AND ITS ENEMIES) และหวังว่าทฤษฎีแนวโน้มนี้คงหมดอิทธิพลไปในอนาคต

ตอนที่ 10 (ฐานะของปรัชญาและวิทยาศาสตร์)

ปรัชญาไม่ควรแยกและในความเป็นจริงก็ไม่เคยแยกจากวิทยาศาสตร์ หากพิจารณาจากประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา จะเห็นว่าวิทยาศาสตร์ตะวันตกทั้งหมดเป็นผลผลิตของปรัชญากรีกที่เก็บความจริงเกี่ยวกับจักรวาลและระเบียบของโลก อาจกล่าวได้ว่าจุดกำเนิดทั้งหมดอยู่ที่งานของโซเมอร์ เฮสิออด และนักคิดก่อนโสเครตีส

เหตุการณ์สำคัญที่จัดว่าเป็นอภิวัฒน์ทางปัญญาครั้งยิ่งใหญ่ที่สุดของประวัติศาสตร์มนุษยชาติก็คือ งานเขียนของนิวตันที่ชื่อว่า หลักคณิตศาสตร์ว่าด้วยปรัชญาธรรมชาติ (MATHEMATICAL PRINCIPLES OF NATURAL PHILOSOPHY) ความหมายของงานชิ้นนี้ คือการที่ความผันของมนุษย์กว่า 2,000 ปีในอดีตได้กล้ายเป็นความจริง และเป็นการบรรลุความมั่นใจของวิทยาศาสตร์ที่จะแยกออกจากปรัชญา ทว่าตัวของนิวตันเองยัง

คงเป็นนักปรัชญาเช่นเดียวกับนักวิทยาศาสตร์ผู้ยิ่งใหญ่คนอื่น กล่าวคือ แม้ว่างานของเขายังสมบูรณ์เพียงพร้อมแล้ว แต่เขายังคงเป็นนักแสวงหา นักคิดที่พิเคราะห์วิจารณ์และสงสัยต่อทฤษฎีของเขางเอง (ทฤษฎีนี้คือทฤษฎีแรงโน้มถ่วง : วัตถุที่มีมวลจะมีแรงดึงดูดระหว่างกัน ในยุคนั้นเรียกว่าแรงที่วัตถุกระทำต่อกันในระยะใกล้ ซึ่งเป็นของแปลกลำหรับคนที่มีกระบวนการทัศน์พิสิกส์แบบอริสโตเติล (ARISTOTLEAN PARADIGM) อาจชัดเจนขึ้นหากเรียกว่ากลศาสตร์ (MECHANICS)

ทฤษฎีนี้เองซักนานิวตันไปสู่ข้อสรุปที่เป็นทั้งวิมุตินิยมและรหัสยลักษณ์ เข้าข้ามพื้นวิทยาศาสตร์และรวมปรัชญาแบบวิเคราะห์และแบบเก็งความจริงเข้ากับศาสตร์แบบเพ่งญาน ปอปเปอร์เห็นว่า ไอ้นั้นไม่ใช่แค่ความคิดในห้องเดียวกัน

ตอนที่ 11 (การกิจของนักปรัชญา)

ปัญหาปรัชญาบางปัญหาเป็นเรื่องละเอียดอ่อนซึ่งโดยธรรมชาติแล้วจะอยู่ในวงวิชาการปรัชญา เช่น ปัญหาในตระกูลวิทยาคณิตศาสตร์และปรัชญा�คณิตศาสตร์ ปอปเปอร์ประทับใจในความก้าวหน้าของการศึกษาในสาขานี้เป็นอย่างมาก แต่เมื่อกล่าวถึงปรัชญาโดยรวมแล้วสิ่งที่น่าเป็นห่วงคือ นักจุลปรัชญา (MINUTE PHILOSOPHER) เรียกตามศัพท์ของเบอร์คลีย์ ทั้งนี้เนื่องจากว่าการพิเคราะห์วิจารณ์เป็นสิ่งเลือดของชีวิตแห่งปรัชญา แต่การวิจารณ์เล็ก ๆ น้อย ๆ ในประเด็นใดก็จิกที่เปรียบเสมือนการผ่าเส้นผม แต่ปราศจาก

การเข้าใจปัญหาหลักของจักรวาลวิทยา ความรู้ของมนุษย์ เรื่องจริยศาสตร์ และปรัชญาการเมือง รวมถึงการขาดความพยายามอย่างจริงจัง และการหุ่มเหี้ยให้กับการแก้ปัญหาเหล่านี้ นี่แหลกคือความหมายนะ

ปอปเปอร์ยังนักจุลปรัชญาที่มุ่งยุ่งกับปัญหาจุกจิกว่า ภารกิจหลักของปรัชญา คือ การเดาอย่างพิเคราะห์วิจารณ์เกี่ยวกับจักรวาล ตำแหน่งของมนุษย์ในจักรวาลตลอดจนถึงแหล่งความรู้และอำนาจเพื่อความดีและความชั่ว

ตอนที่ 12 (ทัศนะของนักมนุษยนิยม)

ปอปเปอร์ประกาศตัวเป็นนักปรัชญานอกแนววิชาการ (NON-ACADEMIC PHILOSOPHY) เขาตั้มตั้งกับคำพูดของนักบินอวกาศที่กลับจาก การสำรวจดวงจันทร์ และจำคำพูดนั้นได้ว่า “ในช่วงชีวิตของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าได้เห็นดาวเคราะห์มาหลายดวง แต่ (ถ้าให้ข้าพเจ้าเลือก) ทุกครั้ง ข้าพเจ้าจะเลือกโลก” คำพูดนี้นับเป็นปรีชาญาณทางปรัชญาได้ที่เดียว การมีชีวิตอยู่บนโลกทั้งดวงนี้ นับเป็นความอัศจรรย์ วิทยาศาสตร์บอกเราเพียงว่าจักรวาลของเราเกือบไร้สาร และทุกที่ที่มีสารจะมีสภาพผุ่งเหยิงไม่มีระเบียบและอาศัยอยู่ไม่ได้ ดาวเคราะห์ดวงอื่นอาจมีสิ่งชีวิตอยู่ก็ได้ แต่กรณั้น ก็ตาม ถ้าสุ่มเลือกที่ที่หนึ่งในจักรวาล โอกาสของเราที่จะพบสิ่งมีชีวิตเท่ากับศูนย์หรือเกือบศูนย์ จึงทำให้เห็นว่าชีวิตเป็นสิ่งที่หายากและมีคุณค่า แต่เราเองกลับลืมและปฏิบัติราวกับว่าชีวิตเป็นของ

ถูก ๆ ซึ่งอาจจะเป็นเพราะโลกของเรามีคนมาก เกินไปก็เป็นได้ มนุษย์ทุกคนเป็นนักปรัชญา เพราะพวกรเราต่างก็มีทัศนคติแตกต่างกันต่อเรื่อง ชีวิตและความตาย บางคนคิดว่าชีวิตไม่มีคุณค่า

เพราะชีวิตไร้จุดหมาย แต่ในทางกลับกัน เราอาจ คิดได้ว่าการที่ชีวิตไร้จุดหมายทำให้ชีวิตไม่มีคุณค่า จุดนี้แหลกเป็นอันตรายที่จะทำให้สูญเสียชีวิต เหตุผล นี้จึงนำเรากลับมาสู่ข้อสรุปของคุณค่าชีวิต

คำคม-คมคำ

“ข้าพเจ้าเชื่อว่า หน้าที่ของปัญญาชนทุกคนคือการ ตระหนักถึงฐานะแห่งอภิสิทธิ์ของเข้า เขาเมื่อน้ำที่ ที่ต้องเขียนอย่างง่ายและชัดเจนจนสุดความสามารถ และด้วยท่าทีของผู้เจริญอย่างมากเท่าที่จะแสดงได้ เข้าต้องไม่เคยลืมปัญหาอื่นใหญ่ต่าง ๆ ที่รุมล้อม มนุษยชาติ ซึ่งต้องการความคิดที่ใหม่และกล้า ทว่าต้องใช้ความอดทนและต้องไม่ลืมท่าทีล่อมตน แบบโสเครติส ที่รู้ว่าสิ่งที่ตนรู้นั้นมีน้อยเพียงไร...”

คาร์ล บอร์เบอร์